

De ontwikkeling van Kurdayeti Deel I (Raz Jabary)

In dit driedelig artikel wordt de ontwikkeling van de Kurdayetî in met name Noord-Koerdistan bestudeerd en omschreven. 'Kurdayetî' is het Koerdisch woord voor wat in het Nederlands vertaald kan worden met 'Koerdisme'. Kurdayetî staat voor een bijdrage aan het Koerdisch volk en het Koerdisch nationalisme. Het streeft naar verbetering voor de toestand van de Koerden en het verkrijgen van onafhankelijkheid.

Dit eerste deel (1514-1925) begint bij het begin in 1514, toen de slag van Chaldiran tussen de Osmanen en de Savawiden Koerdistan verdeelde in tweeën. Vervolgens wordt de periode vanaf de Sjeik Ubaydallah opstanden tot na de eerste wereldoorlog en de creatie van de Turkse republiek behandeld. In deel II (1925-1965) wordt de opstand onder Sjeik Said en de Dersim-opstanden bestudeerd en deel III (1965-heden) behandelt het moderne Kurdayeti tot aan de vorming van de PKK en het heden.

Inhoud (deel I)

- De slag van Chaldiran
- Sjeik Ubaydallah opstanden
- De Hamediyé
- De opstand van de Jonge Turken
- Het verdrag van Sèvres
- De Kochkiri-opstand

De slag van Chaldiran

In de slag van Chaldiran in 1514 tussen de soennietische Osmanen en de sjiietische Safawiden (Perzen) werd driekwart van Koerdistan toegeschreven aan het Osmaanse Rijk. Koerdistan werd verdeeld in een oostelijk (Perzisch) en westelijk deel (Ottomaans). Deze grens vormt nu nog altijd de grens tussen Oost-Koerdistan en Noord- en Zuid-Koerdistan. In dit gevecht hadden de Koerden slechts de status van een militaire bondgenoot van de Osmanen, vanwege de gemeenschappelijke soennietische aftakking van de islam. In het Osmaanse Rijk waren diverse stammen verenigd door het medium van de islam. Het geloof bood hen hun primaire identiteit. De sultans gebruiken de islam om de verscheidene gemeenschappen in hun rijk te onderwerpen voor politieke doeleinden. Om non-Turkse en non-moslim groeperingen in te mengen in het Turks-islamitisch politiek systeem voerden de Osmanen het gebruik in van het 'millet'-systeem, welk volkeren met een andere religie een eigen leider toeschreef. Millets werden uitgevaardigd aan drie non-moslim groeperingen, namelijk de Grieken, Armeniërs en de joden. Echter, de Koerden werden overgeslagen vanwege hun islamitische identiteit, waardoor ze naast de Turken, Arabieren, Bosniërs etc. in het rijk als één beschouwd werden.

In het Osmaanse Rijk stonden Koerdische gebieden onder het beheer van de Koerden zelf om te dienen als quasi-onafhankelijke provincies. Deze moesten echter wel belasting betalen aan de Osmaanse sultan. Tussen 1837 tot in de jaren '50 namen de Osmanen het beheer in deze provincies over van de Koerden. Dit betekende centrale autoriteit over de Koerden door non-Koerden. Vanaf dat ogenblik werd elk streven naar Koerdische autonomie door de Osmanen gezien als een duidelijke vorm van opstand. [1]

Vele geleerden omtrent de Koerdische historie zijn het met elkaar over eens dat de opstanden onder Sjeik Ubaydallah (1879-1881) het begin vormen van de opkomst van het Kurdayetî. [2]

Sjeik Ubaydallah opstanden

Sjeik Ubaydallah kwam oorspronkelijk uit Shemdinan, Zuid-Koerdistan. Hij was een combinatie van een religieuze en politieke leider en wist de rol van een nationale Koerdische leider te combineren met de rol als islamitische leider, die ernaar streefde de vroegere zuiverheid van de islam te herstellen. Ubaydallah's geërfde religieuze status liet hem zelfs toe om macht uit te oefenen in gebieden die onder het gezag van andere opperhoofden stonden. De Osmanen wezen hem aan als commandant van de Koerdische strijdkrachten vanwege zijn machtsstatus tijdens de Russisch-Osmaanse oorlog (1877-1878), waarbij de Koerden aan de kant van de Osmanen stonden.

Het verdrag van Berlijn dat na de Russisch-Osmaanse oorlog werd getekend tussen de Russen en de Osmanen gaf bepaalde verzekeringen aan de Armeense en Nestoriaanse christelijke minderheden in het Osmaanse Rijk. Sjeik Ubaydallah bleek het er echter niet mee eens te zijn:

“Wat hoor ik nu? De Armenen krijgen een onafhankelijke staat in Wan en de Nestorianen gaan de Britse vlag ophijsen en henzelf Brits verklaren? Ik zal dit nooit toelaten, zelfs al moest ik onze vrouwen bewapenen,” zo was Ubaydallah's reactie op het Verdrag van Berlijn.

Ubaydallah beschouwde deze christelijke staten op traditioneel Koerdisch grondgebied onacceptabel. Hij reageerde hierop zowel op politiek als op militair gebied. Op politiek gebied richtte hij de Koerdische Stammen-Liga op, welk begon in onderhandelingen met de Britten. In juli 1880 schreef Sjeik Ubaydallah een persoonlijke brief aan de Britse vice-consul in Bashkale:

“De Koerdische natie is een apart volk. Hun religie is apart en hun wetten en gewoontes verschillen met die van anderen. Wij willen onze zaken zelf regelen, anders zal heel Koerdistan het lot in eigen handen nemen omdat zij niet in staat is deze slechte daden tegen te houden en de onderdrukking waar het Koerdische volk aan lijdt onder de twee regeringen van onreine bedoelingen [Osmaanse en Perzische].”

De Koerdische Liga van Sjeik Ubaydallah begon militaire opstanden te organiseren. De eerste opstand begon in 1879 en werd slechts in vijf dagen verslagen door het Osmaanse bataljon. Ubaydallah nam vervolgens contact op met Osmaanse autoriteiten om hun te overtuigen van zijn onschuld. Echter viel Ubaydallah het jaar daarop Perzië binnen, met het doel zijn macht aldaar te versterken en zich zo vervolgens met deze nieuw verworven macht opnieuw tegen de Osmanen te keren en de oprichting van een onafhankelijk Koerdistan te vergemakkelijken. Sjeik Ubaydallah's aanval werd echter afgeslagen door de Perzen, en eenmaal terug in Noord-Koerdistan werd hij opgepakt door de Osmanen en overgeplaatst naar het Arabisch schiereiland.

Hoewel Ubaydallah's opstanden op militair gebied gefaald hadden, slaagde hij er in het Koerdische nationalisme voor het eerst op te wekken. [3] Zijn opstanden keerden echter Rusland, Frankrijk en Groot-Brittannië tegen de creatie van een onafhankelijk Koerdistan, vanwege hun eigen ambities in de regio. Ubaydallah's opstanden bewezen tevens dat de

landen met elk een eigen Koerdische minderheid niet te vertrouwen waren en hun eigen belangen boven de Koerdische nationalistische beweging stonden.

Afbeelding: Hamediyeh troepen.

De Hamediyeh

Een Koerdische groepering die een nieuwe periode in de ontwikkeling van het Kurdayetî bracht was de Hamediyeh. De Hamediyeh werd door de Osmanen in 1891 opgericht en bestond uit Koerdische stammen. Echter konden de hoge functies enkel ingenomen worden door Osmaanse kolonels. Een uitzondering is de leidende rol van Sjeik Muhammad Sadiq, de zoon van Sjeik Ubaydallah. De Hamediyeh werd ingezet in anti-Armeense operaties zoals de Sasun-genocide van 1894 en de neerslaan van de Armeense strijd voor onafhankelijkheid in 1895. [4]

Deze groepering bracht zowel negatieve als positieve ontwikkelingen van het Kurdayeti met zich mee. Hamediyeh-regimenten bestonden uit stammen. Stammen die weigerden deel uit te maken van de Hamediyeh, vaak omdat ze alevieten waren, werden aangevallen en geplunderd door traditionele stammenrivalen die wél deel uitmaakten van de Hamediyeh.

Het negatieve effect van de Hamediyeh op het Kurdayetî was dus dat het de stamconflicten verergerden. Dit zorgde ervoor dat tijdens de opstand van Sjeik Said in 1925 alevietische stammen weigerden deel te nemen aan de opstand en sommigen van hen zelfs aan de Turkse zijde stonden. In dit opzicht leidde de Hamediyeh tot grotere verschillen en meer verdeeldheid onder de Koerden.

Aan de positieve kant bracht de Hamediyeh de Koerden tot de ontdekking over ideeën als het Turks nationalisme en nationalisme in de Balkan en bood de groepering haar leden goed onderwijs aan. Het voorzorg vele Koerden tevens met de kennis van militaire technologie en

materiaal. Voor veel jonge Koerdische mannen betekende de Hamediye voor hen mogelijkheden voor leiderschap, iets wat voorheen door de macht van de Sjeiks ondenkbaar was. De meeste van de ruim vijftigduizend strijders van de Hamediye warden nationalistische opstandelingen die actief waren in de opstand van de Jonge Turken in 1908. [5]

Afbeelding: Sjeik Said werd uiteindelijk opgehangen.

De opstand van de Jonge Turken:

Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw ging de economie van het Osmaanse Rijk alsmear achteruit. Europa kreeg voor het eerst een greep in deze economie en de Ottomaans-beloofde hervormingen van de 'Tanzimat' kwamen niet ter sprake. Een nationalistische groep met de naam 'Jonge Turken' voorspelde het uiteenvallen van het Rijk. Zonder een echt duidelijk programma te hebben opgesteld zocht de groep voor een eind aan de economische achteruitgang.

De belangrijkste leden van de Jonge Turken waren nationalistische jonge legerofficieren. Zij waren bang dat de Osmaanse sultan niet zou kunnen optreden tegen eventuele imperialistische annexaties van het Rijk. [6] In 1908 voerde de groep de eerste coup uit in het kleinere Osmaanse rijk en installeerde het een militair dictatorschap. De Jonge Turken dachten dat het Osmaanse Rijk enkel zou kunnen worden gered van ondergang als het zou worden gereorganiseerd op het principe van Turks nationalisme. De groep slaagde erin het Turks nationalisme te ontwikkelen, maar dit betekende echter dat non-Turkse naties zich onderdanig voelden en dit leidde weer tot nationalistische ontwikkelingen van andere volkeren. [7]

De nationalistische ideologie van de Jonge Turken en hun proces van Turkificatie leidde ertoe dat Koerdische nationalistten zich begonnen te organiseren in de grote steden. Dit leidde tot de oprichting van de KTTTC (Partij voor de Maatschappij van de Opkomst en Vooruitgang van Koerdistan) in Istanbul, toen nog de hoofdstad van het Osmaanse Rijk. Eén van de oprichters was Sjeik Muhammad Sadiq, de zoon van Sjeik Ubaydallah. De grote hoofdrolspelers waren echter van de partijleden van de Bedirxan-familie, welk rond het jaar 1850 naar Egypte was gevlucht vanwege het neerslaan van de semi-onafhankelijke Koerdische provincies in het Osmaanse Rijk.

De KTTTC was echter een kleine partij bedoeld voor de stedelijke Koerdische aristocraten. De partij richtte een school op voor Koerdische kinderen in Istanbul en raadde Koerden aan tot het lezen van de eerste Koerdische krant 'Koerdistan', welk door de Bedirxan-familie was opgericht in Cairo. Ondanks pogingen om samen te werken met de Jonge Turken, werden leden van de partij in 1909 onderdrukt en veroordeeld tot de doodstraf.

In 1912 begonnen Koerdische studenten in Istanbul een nieuwe beweging onder de naam de 'Samenleving voor Koerdische Hoop' en publiceerden zij de krant 'Roj Kurd'. Leden van deze partij waren onder anderen studenten van de Hamediye-school in Istanbul. Het Koerdische nationalisme reikte zelfs de Koerdische Sjeiks op het platteland, welk net als Sjeik Ubaydallah het Koerdische nationalisme relateerden aan hun religie.

Vanwege de opkomst van het Kurdayeti en de verdere isolatie van de Turken, begonnen

Koerdische leiders de steun te zoeken van de landen die de eerste wereldoorlog hadden gewonnen tegen Duitsland en het Osmaanse Rijk, in de hoop een eigen staat op te kunnen richten. Er wordt beweerd dat het Comité voor Unie en Vooruitgang (CUP), welk de leidende groepering was in de laatste fasen van het Osmaanse Rijk, het Koerdische nationalisme zou hebben gestimuleerd, om als wapen te dienen tegen de Britten. [8] De Koerden werden zelfs een autonome status aangeboden in Noord-Koerdistan. Het idee van verregaande autonomie of zelfs onafhankelijkheid spreidde zich al snel van de hoge aristocratische Koerden tot de stedelijke klasse en zelfs Koerdische stammenleiders. Echter nam het Koerdische nationalisme een beperkte en voorzichtige vorm aan, omdat de Koerdische elites hun hoge posities niet op het spel wilden zetten en de Osmanen zodanig uit te dagen. [8]

De verklaring van het ‘veertien punten-systeem’ door de Amerikaanse president Woodrow Wilson, welk het zelfbeschikkingsrecht van naties onderschreef, bracht een drastische verandering voor het Koerdische nationalisme, wat ervoor zorgde dat meer Koerden het idee van een volledig onafhankelijke staat gingen aanhangen.

Echter stelde het ‘nationalisme’ van veel Koerdische leiders niet meer voor dan het verlangen om hun eigen macht te vergroten. Het idee van een verenigd Koerdistan betekende niets voor hen en sommige Koerdische opperhoofden, die zichzelf nationalistisch noemden, kozen zelfs voor de Osmanen en deden mee bij het neerslaan van Koerdische opstanden. [9]

De eerste wereldoorlog was een hel voor vele Koerden. Het aantal gedode Koerdische soldaten die in het Ottomaanse leger vochten, tijdens deze oorlog, wordt geschat op 300.000 en uit angst voor het Russische leger hebben grootschalige deportaties van Koerden door Osmaanse autoriteiten plaatsgevonden. Het aantal gedeporteerden wordt daarbij geschat op 700.000, waarvan de meesten uiteindelijk dood gingen aan hongersnood, kou en ziektes. [9] Tijdens de oorlog namen traditionele Koerdische leiders in ballingschap het initiatief om militaire bondgenootschappen te vormen met de Britten en Russen tegen de Osmanen.

Direct na de oorlog werd de KTC (Samenleving voor de Opkomst van Koerdistan) opgericht in Istanbul. De vóór de oorlog opgerichte KTTC opereerde al niet meer. De leider van de KTC was Sjeik Abdul Qadir en bestond uit andere bekende leiders uit Dersim, Harput en Malatya. In tegenstelling tot de KTTC was de KTC echter veel breder vertegenwoordigd en bestond de partij uit drie lagen.

De eerste laag werd gevormd door de oudere nationalistten, ex-leden van eerdere soortgelijke Koerdische organisaties. De tweede laag bestond uit jonge, stedelijke nationalistten en de derde laag werd gevormd door de nationalistische stamhoofden. De partij was hierdoor in staat om een grotere aanhang te creëren, en vond uiteindelijk de steun van de helft van de Koerdische bevolking in Istanbul. De weide vertegenwoordiging van de KTC vormde een nieuw tijdperk voor het Koerdische nationalisme. De partij vertegenwoordigde de evolutie van het primitief Koerdische nationalisme naar een modern en dynamisch nationalistische vorm. Door de enthousiaste ter sprake bringing van de veertien punten-verklaring van de Amerikaanse president Woodrow Wilson was de KTC in staat hechte relaties op te bouwen met Groot-Brittannië en Frankrijk en probeerde het de stichting van een onafhankelijk Koerdistan te bewerkstelligen. De partij gebruikte tevens de Koerdische klassieker ‘Mem-u-Zin’ (Koerdische variant van Romeo en Julia) voor nationalistische propaganda-doeleinden. Doeleinden van de KTC waren het scholen van de Koerdische bevolking, verbetering van vrouwenrechten en de invoering van het Latijns letterschrift. Dit stelde de KTC in staat zowel jonge mensen uit de middenklasse en stammenleiders aan te trekken.

Na het verliezen van de eerste wereldoorlog waren de Osmanen genoodzaakt vernederende toegevingen te doen aan de geallieerden. Mustafa Kemal was één van diegenen die de Osmaanse toegevingen aan de geallieerden in een vredesverdrag van 1918 onacceptabel vond. Zijn aanhangers worden simpelweg ‘Kemalisten’ genoemd. Mustafa Kemal (later bekend als Atatürk) riep de nationalistische strijdkrachten in het leger vervolgens op om opstand te bieden. In de Turkse oorlog voor onafhankelijkheid die volgde hadden de krachten onder Mustafa Kemal in 1922 de bezettende machten van de geallieerden weten te verdrijven.

Het verdrag van Sèvres:

Het verdrag van Sèvres werd op 10 augustus 1920 getekend in Sèvres, Frankrijk, waarbij de geallieerden de Koerden autonomie beloofden, en zelfs onafhankelijkheid.

Afbeelding: Verdrag van Sèvres: Anatolië zou worden verdeeld door Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië, Griekenland en Armenië. Koerdistan zou autonoom/onafhankelijk worden.

Echter, het verdrag werd nooit uitgevoerd wegens de opstand door de Turkse nationalistische strijdkrachten onder Atatürk en na het succes van zijn opstand werd er op 24 juli 1923 een tegenstrijdig verdrag met het verdrag van Sèvres ondertekend in Lausanne, Zwitserland. Deze verdeelde groot-Koerdistan in vijf delen onder de nieuw uitgeroepen Turkse republiek, Iran, Irak, Syrië en in mindere mate in de Sovjet-Unie. Het verdrag van Lausanne bevatte maar weinig over de minderheden in het nieuw te vormen Turkije en de minderheden die werden genoemd waren slechts de non-moslim minderheden (Armenen, Grieken etc.) en dus niet de Koerden. De regering in de nieuwe hoofdstad Ankara schoof als reden hiervoor naar voren dat de Koerden zij aan zij als gelijke partners Turkije zouden besturen en zij daarom tot geen minderheid zouden behoren. [10]

De Kochkiri-opstand:

Voor zijn strijd tegen de geallieerde bezetters benaderde Atatürk de Koerden voor steun, en met wat succes. Echter, er rukte een grote opstand op onder de KTC en de Kochkiri-stam in de Dersim-regio. Eén van de leiders van deze opstand was Nuri Dersimi, een jong lid van de

KTC en de zoon van een Agha uit Dersim. Na een aantal overwinningen op de Kemalisten wilden de Kochkiris meteen een onafhankelijk Koerdistan uitroepen. In een eerste ultimatum op 15 november 1920 eisten de Kochkiri-agma's de volgende punten van de regering uit Ankara:

“De regering in Ankara moet haar positie over autonomie voor Koerdistan benadrukken, alle Koerdische gevangenen in Elaziz, Malatya, Sivas en Erzincan moeten worden vrijgelaten, Turkse functionarissen moeten uit gebieden met een Koerdische meerderheid worden teruggetrokken, militairen in de Sivas-provincie moeten meteen worden teruggetrokken.”

In een tweede, radicaler ultimatum op 20 november 1920 eisten dezelfde agha's de oprichting van een onafhankelijk Koerdistan met daarin de provincies Amed, Elaziz, Wan en Bedlis. De agha's bedreigden om de onafhankelijkheid zelf uit te roepen als het hen niet vrijwillig zou worden geschonken door de Turken.

Er was echter geen steun vanuit de andere delen van Koerdistan op deze ultimatus. Dit leidde ertoe dat de Kemalistische troepen de opstand zonder veel moeite konden neerslaan. In april 1921 werd een einde gemaakt aan de opstand. De Koerdische leiders van deze opstand realiseerden naderhand dat zij de Europese steun niet hadden benaderd en de stammenrivaliteit geen eenheid bood voor een onafhankelijkheidsstrijd. De stamhoofden werden makkelijk door de vijand overgehaald en de religieuze verschillen tussen de Koerden creëerde een vorm van ontrouw. Veel soennietische Koerden beschouwden de opstand als een alevietische en waren daardoor niet geïnteresseerd. Veel stamhoofden in Dersim stonden achter de Kemalisten omdat zij Mustafa Kemal als hun bescherming zagen en hem nodig hadden voor hun machtsuitbreiding. [11] Volgens Nuri Dersimi wilden de jonge Koerdische organisatoren onafhankelijkheid, terwijl de oudere leiders van de opstand slechts autonomie wilden.

Afbeelding: Een agha uit Dersim (rechts) met Atatürk. Atatürk benaderde de Koerden voor hun steun tegen de bezettende geallieerden. Veel Koerdische stamhoofden zagen Atatürk als een beschermer en een mogelijkheid om hun eigen macht uit te breiden.

Ondanks het feit dat de Kochkiri-opstand faalde, demonstreerde het wel een verandering in de

Koerdische nationalistische beweging. [12] Hoewel de plattelandssjeiks de voornaamste rol hadden in het leiderschap van de opstand, demonstreerde de Kochkiri-opstand voor het eerst dat ook de Koerden in de grote steden steeds actiever werden. [12] Zo kwam ook een groot deel van het leiderschap voor de opstand uit Istanbul. Tijdens de opstand verscheen er tevens een nieuwe laag van jonge militante Koerdische strijders die niet bereid was een compromissen te sluiten met de geallieerden, noch met de Koerdische agha's. Hoewel de oudere laag Koerdische leiders aan het eind van de opstand overwoog om Frankrijk om steun te vragen, werd het voorstel afgewezen door de jongere laag Koerdische nationalisten. Deze wilden de Turken zelf bestrijden en zouden zelfs zo nodig de vrouwen en kinderen tegen hen bewapenen. Op 8 maart 1922 veroverden de Koerdische strijders het plaatsje Kemaha en arresteerden zij de Koerdische landeigenaren, wie zij als een bondgenoot van de Turken zagen.

In hetzelfde jaar werd het Osmaanse sultanaat formeel opgeheven en werd op 29 oktober het jaar daarop de Turkse republiek uitgeroepen. Het gebruik van de Koerdische taal werd verboden in het openbaar en het land van Koerdische landeigenaren in Koerdistan zou aan Turks-sprekenden worden overhandigd. [12]

[1] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 55

[2] Daoud Kuttub, "Don't Break Iraq Up, Just Get Out", http://newsweek.washingtonpost.com/postglobal/daoud_kuttub/2006/08/dont_break_iraq_up_just_get_ou.html, 2006

[3] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 60

[4] Rouben Paul Adalian, "Hamidian (Armenian) Massacres", <http://www.armenian-genocide.org/hamidian.html>, 2006

[5] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 62

[6] Wikipedia. "Young Turks", http://en.wikipedia.org/wiki/Young_Turks, 2007

[7] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 63

[8] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 67

[9] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 68

[10] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 70

[11] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 71

[12] Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York, p. 72

»Geplaatst door [Azady](#) op 02-08-2007

De ontwikkeling van Kurdayetî (Deel II) (Raz Jabary)

In dit driedelige artikel wordt de ontwikkeling van Kurdayetî in met name Noord-Koerdistan bestudeerd en omschreven. 'Kurdayetî' is het Koerdische woord voor wat in het Nederlands vertaald kan worden als 'Koerdisme'. Kurdayetî staat voor een bijdrage aan het Koerdische volk en het Koerdische nationalisme. Het streeft naar verbetering voor de toestand van de Koerden en het verkrijgen van zelfbeschikking.

Het eerste deel (1514-1925) begon bij het begin in 1514, toen de slag van Chaldiran tussen de Ottomanen en de Savawiden Koerdistan verdeelde in tweeën. Vervolgens werd de periode vanaf de Sheikh Ubaydallah opstanden tot na de Eerste Wereldoorlog en de creatie van het Turkse republiek behandeld. In dit deel (1925-1965) wordt de opstand onder Sheikh Said, de Ararat-republiek en de Dersim-opstanden bestudeerd en deel III (1965-heden) behandelt de moderne Kurdayeti tot aan de vorming van de PKK en het heden.

Inhoud

- [Sheikh Said opstand en de Azadî](#)
- [De Xoybûn en de republiek van Ararat](#)
- [De Ararat-opstand](#)
- [De Dersim-opstanden](#)
- [De Dersim-genocide](#)
- [Bronnen](#)

[Sheikh Said opstand en de Azadî](#)

Afbeelding: Sheikh Said zittend in het midden, omgeven door militaire commandanten van Azadî

In 1923 werd in Erzurum een nieuwe Koerdische organisatie opgericht onder de naam Azadî ('vrijheid'). Azadî bestond uit 18 lokale aftakkingen, waarvan de meeste onder de leiding van

militaire officieren stonden. Enkele van deze officieren waren afkomstig uit de Hamediyen en werden volop gesteund door de invloedrijke Koerdische *agha's* (stamhoofden).

Voordat het verdrag van Lausanne verscheen, werd er na de Kochkiri-opstand door de Turken een vorm van autonomie voor de Koerden overwogen. Na het teleurstellende verdrag van Lausanne voor de Koerden, begon er in 1925 opnieuw een bewapende strijd onder leiding van Sheikh Said en georganiseerd door Azadî. Sheikh Said had de Hamediyen-commandanten overtuigd om te strijden voor Koerdische onafhankelijkheid. Het jaar daarvoor in november 1924 brachten de Koerdische militaire officieren van Azadî naar buiten dat hun doel 'vrijheid voor de Koerden; de mogelijkheid om Koerdistan te ontwikkelen en het ontvangen van Britse steun' was. De officieren realiseerden zich dat het laatste nodig was en dat de Koerden het niet zelf zouden redden. Voor het verkrijgen van totale steun, besloot Azadî de opkomende opstand een religieus tikkeltje te geven door de leiding van de opstand over te dragen aan de geestelijke sjeïks.

In januari 1925 keerden Sheikh Said en Ali Riza terug naar Koerdistan nadat ze Koerdische nationalistische organisaties in Istanbul en Ankara en tevens Turken die tegen Atatürk waren om steun hadden gevraagd voor de opkomende opstand. Sheikh Said riep op 8 februari 1925 op tot een opstand tegen de regering in Ankara en tegen Atatürk voor 'zijn vernietiging van het geloof' in de vorm van een 'fatwa' (religieuze oproep). Sheikh Said gaf zichzelf de titel 'emir al-mujahidin' (commandant van de heilige oorlog) en riep alle Koerdische stammen op aan de opstand mee te doen. De meeste stammen die aan de opstand meededen waren Zaza-Koerden. De Turkse regering was echter al vanaf 1924 op de hoogte van de plannen van Sheikh Said en de Azadî. In 1924, een jaar voor de echte opstand, kwamen Azadî-leden in het zevende Turks leger namelijk al in een mislukte opstand.

De kern van de opstand onder Sheikh Said bestond uit het militaire leiderschap onder voormalige Hamediyen-commandanten zoals Xalid Beg Cîbran, welk een aangetrouwde familielid was van Sheikh Said. Hoewel de militaire expertise van de voormalige Hamediyen-commandanten het sterkste punt was van de opstand, keerde de niet-soennietisch Alevietische stammen zich tegen de Hamediyen en deden dus niet mee met de opstand. Zij wilden liever deel uit blijven maken van een seculier Turkije dan van een soennietisch Koerdistan. De weigering van de Alevieten om deel te nemen aan de opstand zorgde voor een hevige vermindering in omvang. Enkele andere Koerdische stammen weigerden ook deel te nemen aan de opstand wegens het feit dat ze door Kemalisten waren omgekocht of omdat ze bang waren dat hun economische activiteiten zouden worden verstoord. Weer andere stammen stelden hun deelname uit omdat ze eerst zeker wilden zijn van Britse steun.

Afbeelding: Xalid Beg Cîbran

Het bleken maar weer eens dezelfde factoren te zijn die de omvang en het succes van een Koerdische opstand verminderden. Tribalisme, religieus sektarisme en etnische verscheidenheid stonden een succesvollere opstand opnieuw in de weg.

De Sheikh Said opstand stond onder het gezag van religieuze sheikhs en Koerdische agha's. In totaal waren 15.000 strijdkrachten van de partij. Wegens het gebrek aan steun was het grootste deel van de opstand eind maart 1925 al neergeslagen door de voortdurende Turkse luchtbombardementen en een grote Turkse troepenmacht. Sheikh Said werd een maand daarna opgepakt en op 29 juni 1925 met de meeste andere leiders opgehangen.

De opstand die na de executie van Sheikh Said bleef voortbestaan was gering. De Turken bleven Koerdische posities bombarderen en begonnen dagelijkse executies van verdachte collaborateurs. Een vredesprogramma werd vervolgens door de Kemalisten in Koerdistan uitgevoerd dat bleef voortbestaan tot 1927 en de regering in Ankara verklaarde officieel dat het verraad was om aan de opstand deel te nemen. Enkele opstandelingen bleven echter actief in kleine guerrilla-groeperingen tot 1928, toen de Turkse autoriteiten een generaal pardon voor hen uitschreven. Echter werd later in 1937 door stammenleiders in Dersim een brief gestuurd naar de Volkerenbond in Genève waarin zij beweerden dat het generaal pardon oplichterij was en dat 11 op de 55 guerrillaleden, bijna meteen na zich over te hebben gegeven, tot de dood waren veroordeeld en de anderen werden gedwongen arbeiderswerk te doen.

De Xoybûn en de republiek van Ararat

De neerslag van de Sheikh Said opstand en Azadî vormde de kern voor de oprichting van de Koerdische nationalistische organisatie Xoybûn ('zichzelf zijn') in 1927 in Syrië. Xoybûn beschouwde het als haar taak om een oorlog tussen de twee naties en twee nationalismes van 'de barbaarse Turken' en de Koerden te voeren. Xoybûn richtte zich meteen op het Koerdische volk en voorspelde dat het 'een grote natie' zou worden. Xoybûn bracht tevens de gedachtegang naar voren hoe de Koerden 'onder de grap van een Turk' konden leven terwijl andere volkeren hun onafhankelijkheid hadden gekregen.

Xoybûn was een organisatie dat voornamelijk bestond uit aristocraten en onder de leiding stond van de broeders Sureyya en de machtige Celadet Bedirxan. In tegenstelling tot Azadî was Xoybûn in staat een grotere eenheid onder de Koerdische bevolking te bewerkstelligen en tevens banden aan te gaan met de geallieerden, wel te verstaan de Fransen. De organisatie was niet alleen populair onder de intellectuelen, maar ook onder de agha's en de geestelijke sheikhs. Xoybûn had tevens meer invloed in Koerdistan dan Azadî, zowel in de grote steden als op het platteland en leden van de organisatie kwamen uit alle hoeken van Noord-Koerdistan, waaronder Amed, Urfa, Cizire, Ararat, Colemerg (Hakkari), Bedlis (Bitlis), Mus, Wan en Erzurum.

Afbeelding: Celadet Bedirxan

Afbeelding: De broeders Sureyya (midden) en Celadet Bedirxan (rechts)

Hoewel er in de Xoybûn Koerdische leden zaten die in het verleden schuldig waren van anti-Armeense operaties, presenteerde de organisatie zich als een Armeens-Koerdische organisatie en ging het banden aan met de Armeense nationalistische Dashnak partij.

Xoybûn bestond uit twee afdelingen; een militaire en een politieke afdeling. De militaire afdeling stond onder leiding van Koerdische veteranenofficieren, waaronder Ehsan Nûrî Pash;a, en de politieke afdeling onder de leiding van Celadet Bedirxan. Anders dan Azadî was Xoybûn veel verder actief, waaronder in Iran, Irak, Syrië, Libanon, Egypte en zelfs de Verenigde Staten. Met name in Iran en Irak was de organisatie actief op het gebied van propaganda en de verzameling van geld en wapens van de Koerden aldaar.

Xoybûn was op de hoogte van het feit dat de regio Dersim en de regio rondom de berg Ararat nog niet onder het Turkse gezag vielen. Guerrillaleden van Azadî, welke het generaal pardon van de Turkse autoriteiten in 1927 niet vertrouwden of afwezen, zochten onderdak in deze regio's, met name rondom de berg Ararat. Xoybûn stuurde haar agenten hierop af, waaronder Ehsan Nûrî Pasha, om een militaire opstand tot stand te brengen. Xoybûn ontving hierbij ook de steun van stammenleiders en kort na het begin van de opstand werd de Koerdische vlag opgeheven en een

Koerdische regering opgericht onder het presidentsschap van Ibrahim Pasha.

Afbeelding:Ehsan Nûrî Pasha, de derde van links, leider van de militaire tak van Xoybûn

Afbeelding: De vlag van de Koerdische republiek van Ararat

[De Ararat-opstand](#)

De Koerdische strijdkrachten onder Ehsan Nûrî Pasha waren goed getraind, voorbereid en bewapend. Vanwege het succes van de militaire tak van Xoybûn werden meer Koerdische strijders aangetrokken. In 1930 organiseerde Ehsan Nûrî Pasha de Ararat-opstand, welk een veel grotere bedreiging vormde voor de Turkse regering dan dat de opstand onder Sheikh Said was.

Vanwege de serieuze bedreiging van de Ararat-opstand jegens de Turkse regering in Ankara,

ging Turkije over op een verzoeningsproces met de Koerden. Turkse pogingen om de situatie te kalmeren omvatten onder anderen het vertragen van deportaties en het toelaten van Koerdische gedeporteerden om terug te keren naar hun plek van oorsprong. Verder werden Koerdische nationalistenvrijgelaten uit de gevangenis en stelde de Turkse regering een generaal pardon in voor Koerdische opstandelingen. Onderhandelingen tussen Ehsan Nûrî Pasha en de Turkse autoriteiten zouden echter tot niets zijn uitgelopen. Koerdische schrijvers beweren dat dit kwam doordat de Turken het Koerdische nationalistische streven volledig hadden genegeerd.

Op 11 juni 1930 begon het Turks leger offensieven tegen de Koerdische opstandelingen van Ararat. Xoybûn riep dringend op tot hulp vanuit heel Koerdistan. Een oproep luidde als volgt:

“Koerdische broeders, jullie zijn het waard om een grote natie te worden. Hoe kunnen jullie het accepteren om aan te zien dat de Koerdische natie in slavernij leeft onder de Turkse grap, terwijl andere naties hun onafhankelijkheid hebben gekregen? Wij zijn een groot gebied beloofd tussen Iran en Irak. Verenigd in de strijd die we zijn begonnen om onze broeders onder de Turkse grap vandaan te bevrijden, om zo de gebieden die tot ons behoorden voor vele eeuwen te bevrijden.”

In de oproep wordt tevens verwezen naar de beloften die door de geallieerden in de eerste wereldoorlog aan de Koerden werden gedaan (Verdrag van Sèvres, veertien-punten verklaring van Woodrow Wilson). Door de grote aanhang van de Xoybûn in Koerdistan stuitten de Turken echter op veel tegenstand op verscheidene plekken, waaronder Tendruk, Iğdir, Erdjish, Sipan Dagh, Kagsimat, Satak, Wan en Bitlis. Dit leidde ertoe dat de Turken hun offensief tegen Ararat voorlopig staakten.

Eind juli 1930 begonnen pakten de Turkse strijdkrachten het offensief langzamerhand weer op en het geweld escaleerde in augustus en september. De Koerdische opstandelingen van Ararat werden langzaam maar zeker verslagen door het veel grotere aantal Turkse soldaten. Na het neerslaan van de opstand volgden drastische maatregelen door de Turken om de opstand te straffen, waaronder deportaties, vele arrestaties en executies. Koerdische dorpen in het gebied werden gebombardeerd en in brand gestoken en hele gemeenschappen zouden grote verliezen zijn toegebracht.

Ismet İnönü, de Turkse minister-president van die tijd, bracht ten tijde van het offensief tegen Ararat de houding van de Turkse regering naar buiten omtrent etnische of nationalistische verschillen in Turkije. Hij zei: “In dit land heeft enkel de Turkse natie het recht om etnische rechten op te eisen. Welke andere element dan ook heeft dat recht niet.”

In 1932 werd een wet aanvaard door Turkije die voorzag dat Koerdistan volledig zou worden geëvacueerd vanwege militaire, politieke, culturele en strategische redenen. Het was tevens vanaf dat moment dat de Koerden officieel ‘Berg-Turken’ werden genoemd. De Xoybûn stopte al haar activiteiten na het neerslaan van de Ararat-opstand. Na de Tweede Wereldoorlog deed de organisatie nog een poging op het diplomatieke front, maar faalde en werd vervolgens opgeheven.

[De Dersim-opstanden](#)

Na de door Koerdische nationalistisch gemotiveerde opstanden onder Sheikh Said en Ararat waren neergeslagen, moest de meest belangrijke van deze nog gaan plaatsvinden in 1937-38 rondom de stad Dersim. De regio Dersim werd vooral bewoond door de Kizilbash, sjiietische

militanten die hadden geholpen bij de oprichting van de Safawidische dynastie in Iran. Daarbij was Dersim tevens een regio dat door Ankara was aangewezen voor totale evacuatie.

Ten tijde van het Ottomaanse rijk bleken de Dersimli's (inwoners van Dersim) al lastige klanten te zijn. Het bleek erg lastig te zijn om de Dersiml's belasting te laten betalen of een hogere autoriteit voor hen aan te wijzen. Na de oprichting van de Turkse republiek was Atatürk vastbesloten dit obstakel op te lossen. In 1926 stelde het Turkse ministerie van Binnenlandse Zaken een rapport samen en overhandigde deze aan het Turkse parlement. Het rapport luidde als volgt: "Dersim is een obstakel voor de Turkse republiek en het moet worden weggevaagd voor het welzijn van het land." Volgens het rapport zou het zinloos zijn om te proberen het vertrouwen van de Dersimli's te winnen door ziekenhuizen en fabrieken te bouwen in Dersim en dat enkel afschrikwekkende maatregelen zouden slagen.

Op 1 november 1936, tijdens de opening van het Turkse parlement, zei Atatürk hierover: "Onze belangrijkste binnenlandse probleem is het probleem van Dersim. Ongeacht de kosten moeten wij dit obstakel met de wortels eraan verwijderen. Om dit probleem te behandelen zullen wij de regering meer macht geven." Het Turkse parlement stelde vervolgens een nieuwe wet samen die extreme maatregelen bevatte om zo voor eens en voor altijd van het Dersim-obstakel af te zien.

Eerder in het verleden waren er maar liefst elf militaire operaties uitgevoerd op Dersim, waarvan allen zonder succes. De Turkse minister van Binnenlandse Zaken van die tijd, Sukru Kaya, beweerde dat dit kwam doordat de Dersimi's in armoede leefden en ze wapens in hun bezit hadden. Hij stelde voor dat dit probleem meteen moest worden beëindigd en dat de Dersimli's onder de wet van de Turkse republiek moesten komen te staan. Op 4 januari 1936 creëerde Turkije de provincie Tunceli en verving het de naam Dersim voorgoed. De 'Tunceli-wet', die militaire activiteiten in Dersim mogelijk moest maken, werd daarvoor al in het Turks parlement besproken. Grote aantallen Dersimli's werden vervolgens uit de regio gedwongen. De Dersimli's waren hierdoor overtuigd dat de Kemalisten van plan waren hen te deporteren dan wel niet te executeren. Als reactie hierop begonnen de Dersimli's een defensieve opstand.

De Dersim-opstand van 1937-1938 kan feitelijk worden verdeeld in tweeën door een strenge winter die militaire activiteiten onmogelijk maakte. De eerste opstand vond plaats van maart 1937 tot november 1937 en de tweede volgde van april 1938 tot december 1938. De opstand stond onder het gezag van de lokale Kizilbash bevolking, met als leider Seyt Riza.

Seyt Riza en andere Dersimli-leiders stelden een lijst van eisen samen. Eisen waren onder anderen het bevel voor de arrestatie van de moordenaar van de zoon van Seyt Riza, een einde aan de aanwezigheid van Turkse militaire wachters in Dersim, het stopzetten van de bouw van bruggen en de creatie van nieuwe wijken, het stopzetten van de verzameling van wapens in Dersim door Turkse autoriteiten en voortzetting van het betalen van belasting voor koopwaar aan de inwoners van Dersim.

Afbeelding: Seyt Riza zittend in het midden

Afbeelding: Seyt Riza

Op 20 november 1937 stuurden stammenleiders van Dersim een brief naar de secretaris-generaal van de Volkerenbond, waarin zij beweerden dat Turkse autoriteiten maatregelen hadden genomen om Koerdische kinderen zelfs een basisopleiding op scholen te ontnemen, om te voorkomen dat Koerden officieren zouden worden in het Turks leger, om af te zien van alle verwijzingen naar de woorden 'Koerd' en 'Koerdistan', om Koerden te dwingen tot slavernij in bouwprojecten, om Koerdische vrouwen en meisjes van hun families vandaan te halen en uiteindelijk om een deel van de Koerdische natie te turkificeren. Ondanks het feit dat de Dersimli's de Volkerenbond meerdere malen hadden benaderd, zouden zij nooit worden gesteund tegen de militaire operaties van de Kemalisten. Op 4 mei 1938, tijdens het tweede deel van de Dersim-opstand, werd er in het geheim in het Turks kabinet besloten dat Turkse militairen in de regio Dersim de dorpen Nazimiye, Kecigezek, Sin en Karaoglan zonder waarschuwing zouden aanvallen en 2000 dorpsbewoners zouden deporteren. Er werd tevens besloten dat de huizen van opstandelingen moest worden vernietigd en hun familieleden gedeporteerd.

Enkele redenen voor het falen van de Dersim-opstanden was ten eerste het feit dat de Koerdische opstandelingen met wapens vochten die niet op konden tegen het moderne Turks leger. Daarnaast was het, zoals eerdere opstanden, verzwakt door sektarisch en etnisch geweld tussen de Koerden onderling.

De Dersim-genocide

De Dersim-opstand eindigde in 1938 toen heel Dersim in de handen was gevallen van de Kemalisten. Echter beweren sommige geleerden dat het jaar daarop nog zou zijn gevochten. Volgens een document van het Turks leger (Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar) waren in totaal 7.954 Dersimli's in slechts zeventien dagen tijdens de tweede opstand gedood. Het Turkse leger maakte in het gevecht gebruik van gevechtsvliegtuigen om dorpen te bombarderen. In 1937 ontvluchtten dorpsbewoners in de Kozluca-omgeving Turkse gevechtsvliegtuigen. De vrouw van Seyt Riza zat hiertussen en de groep bestond voornamelijk uit vrouwen en kinderen. Turkse soldaten omsingelden de dorpsbewoners en rond de 1.000 vluchtende dorpsbewoners werden gedood.

Een andere methode van massamoord tegen de Dersimli's dat in het eerder genoemde Turkse document was opgenomen, was het gooien van dynamiet in grotten waar dorpsbewoners naartoe waren gevlucht. Zo'n incident vond plaats in Demenan, waar 216 Dersimis werden gedood.

Op 5 september 1937, al in de eerste opstand van Dersim, werd Seyt Riza opgepakt door de Kemalisten en samen met tien van zijn luitenanten op 18 november dat jaar opgehangen.

Koerdische nationalisten geloven dat net voor zijn dood Seyt Riza de volgende uitspraak deed in het Zazaki: "Ik ben 75 jaar oud. Ik zal een martelaar worden. Ik zal deel worden van de Koerdistaanse martelaren. De Koerdische jeugd zal zich wreken. Weg met onderdrukkers! Weg met de grilligen en leugenaars!"

Echter, Zaza-/Kizilbash-nationalisten geven een andere versie. Volgens Cilizoglu, een ooggetuige van de executie van Seyt Riza, was de auteur van de Kurmanci-versie niet aanwezig bij de executie en had Seyt Riza simpelweg gezegd: "Wij zijn afstammelingen van Kerbala. Wij hebben niets om ons voor te schamen. Jullie zouden je moeten schamen. Dit is onderdrukking. Dit is moord."

Volgens weer een andere bron zou Seyt Riza de touw zelf om zijn nek hebben gelegd, de beul weg hebben geduwd en zichzelf hebben opgehangen.

Het neerslaan van de Dersim-opstanden was een zware politieke nederlaag voor het Koerdisch nationalisme. De Koerdische nationalistische beweging lag drie decennia lang in stukken en na afloop van de opstand werden maar liefst 40.000 Dersimli's gedeporteerd en vervolgens vermoord. Dit staat algemeen bekend als de Dersim-genocide. Volgens Martin van Bruinessen is dit echter een etnocide, omdat het doel van de Turkse overheid niet was om de Koerden uit te roeien, maar om ze te verturkificeren.

Afbeelding: Foto's van de Dersim-genocide

Afbeelding: Foto's van de Dersim-genocide

Afbeelding: Foto's van de Dersim-genocide

Een jonge Turkse officier over de Dersim-genocide: "Tijdens de operatie vonden wij een familie in een grot. De grootvader, de vader, de moeder en een jongetje van 5-6 jaar. De volwassenen werden meteen geëxecuteerd, terwijl het kleine jongetje met ons was omdat wij wilden dat hij ons zou laten zien waar de anderen zich verstopt hielden. Hij zei niets. Wij gaven hem zoetigheden om te eten, maar hij weigerde. Op een gegeven moment vloog een van onze vliegtuigen over ons heen. Het kleine jongetje stond op, pakte een tak, richtte die op ons vliegtuig en rende het toestel achterna. Ik was boos. Ik gaf het bevel hem te executeren. Ze executeerden hem en gooiden hem vanaf de top van een steile rots naar beneden. We gingen verder met de operatie.

Toen de Turkse soldaten waar ik mee was de grotten in gingen waar enkele duizenden Koerden zich verstopten, gaf de Turkse generaal het bevel hen in de wateren van de Munzur te gooien om zo de kosten van kogels te besparen."

Bronnen:

Hakan Yavuz, "Search for a New Social Contract in Turkey: Fethullah Gulen, the Virtue Party and the Kurds", SAIS Review - Volume 19, Number 1, Winter-Spring 1999, pp. 114-143

Paul White, "Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey", 2000, St Martin's Press Inc, New York.

Vladimir van Wilgenburg, "[De vergeten etnocide in Koerdistan: Dersim](#)", Leiden, 2005

Martin van Bruinessen, "[Genocide in Kurdistan PDF formaat - EN](#)", University of Pennsylvania Press, 1994.

Martin van Bruinessen, "Agha, shaikh and state : the social and political structures of Kurdistan", London: Zed Books, 1992.

Robert Olson, The emergence of Kurdish nationalism and the Sheikh Said rebellion 1880-1925, University of Texas Press, Austin, TX : , 1989.

De ontwikkeling van Kurdayeti Deel III (Raz Jabary)

In dit driedelige artikel wordt de ontwikkeling van Kurdayeti in met name Noord-Koerdistan bestudeerd en omschreven. 'Kurdayeti' is het Koerdische woord voor wat in het Nederlands vertaald kan worden als 'Koerdisme'. Kurdayeti staat voor een bijdrage aan het Koerdische volk en het Koerdische nationalisme. Het streeft naar verbetering voor de toestand van de Koerden en het verkrijgen van zelfbeschikking.

Het eerste deel (1514-1925) begon bij het begin in 1514, toen de slag van Chaldiran tussen de Ottomanen en de Savawiden Koerdistan verdeelde in tweeën. Vervolgens werd de periode vanaf de Sheikh Ubaydallah opstanden tot na de Eerste Wereldoorlog en de creatie van het Turkse republiek behandeld. In het tweede deel (1925-1965) werd de opstand onder Sheikh Said, de Ararat-republiek en de Dersim-opstanden bestudeerd en dit deel (1965-heden) behandelt een deel van het moderne Kurdayeti in Noord-Koerdistan tot aan de vorming van de PKK en het heden.

Inhoudsopgave

- [- Militaire coups d'état](#)
- [- De PKK en MED-TV](#)
- [- Leyla Zana](#)
- [- HADEP](#)
- [- De DTP](#)
- [- Bronnen](#)

Militaire coups d'état

Op reguliere basis vonden er militaire interventies vanaf de jaren '60 in Turkije plaats ter bescherming van het kemalisme. Deze leidden tot drie directe militaire coups en een indirecte tussen 1960 en 1980. Elke interventie/coup maakte gebruik van maatschappelijke verdeeldheid om tegen eventuele maatschappelijke krachten op te kunnen treden. De staat probeerde haar hegemonische ideologie te behouden door verschillende maatschappelijke groeperingen tegen elkaar op te zetten; het zogenaamde 'verdeel en heers' beleid.

Het politieke en economische liberalisme van president Özal in de jaren '80 leidde tot vele onafhankelijke kranten en televisiekanalen. Ook de Koerden zetten in de jaren '90 hun eigen tv-station op, ware het niet over de satelliet en vanuit het buitenland: Med-TV kent in deze periode haar geboorte.

De kemalistische staatsopbouw had erin gefaald alle etnische en religieuze verschillen te elimineren en een homogene Turkse staat te creëren. De Turkse staat verrichtte jarenlang assimilatiebeleid op gebieden als ondwerwijs, media, kunst en folklore, die langzamerhand leidden tot de opbouw en politisering van het Koerdisch nationalisme in de jaren '70 en '80.

De weigering van de staat om de Koerdische culturele identiteit en haar politieke rechten te erkennen tijdens de militaire coup van 1980 en hierna gaf de Koerden nog sterker het gevoel dat de Turkse staat een staat was voor Turken en niet voor Koerden.

De politisering van de Koerdische identiteit en de opkomst van de PKK werden beschouwd als een bedreiging voor de Turkse staat. Elke vorm van georganiseerde en gepolitiseerde Koerdische en/of islamitische oppositie werd illegaal verklaard gezien het tegen de Kemalitische mythe van een etnisch-homogene staat zou zijn.

De militaire coup van 1980 bracht een ban op de uiting van de Koerdische culturele identiteit, waaronder de taal (Kurmanji- en Zaza-Koerdisch). De taal-kwestie werd het middelpunt van een nieuw Koerdisch nationalisme.

De PKK en MED-TV

In 1991 stond president Turgut Özal, deels van Koerdische afkomst, voortaan het onofficiële gebruik van de Koerdische taal toe, zoals in liederen en kranten. De politieke en economische liberalistische beleidsvormen openden steeds meer de weg voor een massale Koerdische beweging. De eisen van deze beweging varieerden van democratie voor alle burgers in Turkije tot de stichting van een onafhankelijk Koerdistan.

De beweging heeft zich in drie vormen geuit. Het was ten eerste een guerrilla-groepering onder de naam Partiya Karkeren Kurdistan (PKK, Arbeiderspartij van Koerdistan). Tijdens haar activiteiten ontwikkelde zich een nieuwe vorm van bewustzijn van de Koerdische identiteit zich onder de Koerden. Dit leidde tot de creatie van de eerste legale Koerdische politieke partij in Turkije, namelijk de Halkin Emek Partisi (HEP), voorloper van OZEP, OZDEP, DEP en HADEP, leidende tot DEHAP die tenslotte fuseerde met de huidige DTP; dit alles in een tijdsbestek van 17 jaar. De derde vorm van Koerdische oppositie ontstond in de media, zoals de creatie van MED-TV, welk was opgericht door Koerden in de diaspora.

Foto: Voormalig Turkse president (van afkomst Koerdisch) Ozal tijdens een ontmoeting met KDP-leider en tegenwoordig president van de Autonome Regio van Koerdistan, Masoud Barzani.

MED-TV was een Koerdisch televisiekanaal gefinancierd door Europees-Koerdische gemeenschappen en werd een legale omroepbijdrage, verstreken in Londen in 1995. MED-TV evolueerde de taal-kwestie en begon reguliere uitzendingen vanuit Londen. Haar programma's zouden voor drie doeleinden zijn geweest: amusement (wijzen op een andere cultuur en geschiedenis), onderwijs (in het Koerdisch en het bewustzijn versterken van de Koerdische natie), en informeren (nieuws en politieke debatten om etnische politieke bewustzijn te verwerven).

Hierdoor zijn enkele Turkse functionarissen gaan denken dat MED-TV de veiligheid van de Turkse staat meer zou bedreigen dan de guerrilla-activiteiten van de PKK. Om de invloed van MED-TV te stoppen riepen Turkse intellectuelen de staat op om particuliere groepen toe te laten nationale Koerdische zenders te beginnen. In november 1998 waren er al negen Koerdische kranten en zeven Turks-Koerdische kranten beschikbaar in Turkije. Hiernaast waren er zeventien radiostations en drie tv-stations in het Koerdisch.

Foto: logo van MED-TV. Tegenwoordig wordt ROJ-TV als de opvolger gezien.

In 1978 werd de PKK opgericht met het doel de Koerdische jeugd met marxistisch-leninistische en nationalistische ideologieën te mobiliseren. In 1984 begon de PKK haar gewapende strijd tegen de Turkse staat in een poging de Turkse autoriteit in Noord-Koerdistan te verzwakken en een etnische oorlog uit te lokken tussen Turken en Koerden, zo zegt schrijver Hakan Yavuz.

Abdullah Öcalan, de leider van de PKK, verklaarde dat zijn doel de creatie was van een socialistische Koerdische staat die de arbeidersklasse in Turkije zou bevrijden.

In 1972 organiseerde Öcalan een marxistisch-leninistische revolutionaire beweging met het doel een socialistische revolutie in Turkije, met in het begin zowel Koerdische als Turkse militanten. Hij werd hiervoor in 1973 enkele maanden in de gevangenis gezet, maar niet voor lang. Op 7 november 1978 richtte Öcalan officieel de PKK op.

Öcalan vluchtte naar buurland Syrië in 1980 na de Turkse militaire coup. Met de steun van de Syrische regering, welk hoopte de Turkse republiek te destabiliseren, richtte Öcalan kampen op in Libanon's Bekaa vallei.

Tijdens zijn verblijf in Libanon paste Öcalan de ideologie van de PKK aan naar het voorbeeld van het Syrische Baathistische pan-Arabisme, zo zeggen bronnen. Voortaan zou de PKK als een pan-Koerdische groepering strijden voor de bevrijding van alle Koerden uit alle delen van Koerdistan. Koerdische groeperingen in Irak en Iran keerden zich tegen de PKK vanwege het pan-Arabische karakter van deze groepering.

Volgens Turkse beweringen zou de PKK in het begin van haar jaren betrokken zijn geweest bij grootschalig drugsverkeer en verantwoordelijk zijn geweest voor een aantal Turkse moorden in Duitsland, wat ertoe leidde dat de Duitse regering de arrestatie van Öcalan goed zou keuren.

In haar anti-PKK programma had de Turkse staat erin gefaald om aanhangers van de PKK te onderscheiden van de Koerdische populatie in het algemeen. Dit heeft ervoor gezorgd dat de Koerden zich verder van de staat afhielden.

Volgens bronnen vanuit de Turkse regering werd de PKK door enkele staten gefinancierd. De grootste hiervan was Syrië. Turkije beweert dat de PKK bijna aan een miljard van Amerikaanse dollars had/heeft in Syrische banken.

Nadat Ankara de druk op Damascus hierover opvoerde werden de PKK-kampen in het Bekaa-vallei in Libanon gesloten en vluchtte Öcalan naar Moskou. Op 4 november 1998 stemde de Russische Duma unaniem voor het verstrekken van politiek asiel aan Öcalan. Twee dagen later werd Öcalan door socialistische en communistische Griekse parlementsleden uitgenodigd naar Griekenland te komen. Het gevolg van het gebruik van de Koerdische kwestie door Syrië, Rusland en Griekenland zorgde voor verdere onrechtvaardiging van de Koerdische positie in Turkije.

Onder druk van Turkije en de VS vertrok Öcalan op verzoek van de Russische regering uit Rusland naar Italië. Op 13 november 1998 werd Öcalan in Rome opgepakt. De Turkse regering vroeg Italië om uitlevering, terwijl Öcalan er politiek asiel aanvraagde. Uitlevering aan Turkije kwam echter niet aan de orde omdat de Italiaanse wet uitlevering van een individu aan een land waar diegene misschien de doodstraf zou krijgen verbiedt. Politiek asiel werd ook niet verstrekt aan Öcalan.

Foto's: PKK-leider Öcalan en PUK-leider Talabani tijdens een ontmoeting in Noord-Koerdistan

[Leyla Zana](#)

De in 1961 geboren Leyla Zana is de bekendste en eerste vrouwelijke Koerdische politicus in het Turks parlement die openlijk voor haar Koerdzijn uitkwam. In 1994 gaat ze ruim 9 jaar de gevangenis inging doordat ze tijdens het inzweren in het Turks parlement te Ankara de Koerdische taal sprak en tevens een haarband droeg met de kleuren rood, groen, geel en wit welk de Koerdische vlag zouden symboliseren.

Video: Leyla Zana wordt in 1991 door de parlementsvoorzitter opgeroepen om ter aanwezigheid van alle parlementariërs in te zweren. Leyla Zana arriveert op het podium en staat op het punt plechtigheid te zweren. Enkele Turkse parlementariërs roepen “haal die hoofdband van je hoofd”. Leyla Zana begint haar plechtigheid vervolgens en sluit af in het Koerdisch. Er ontstaat ophef bij de Turkse parlementariërs. De zaal begint er doorheen te praten en op de tafels de slaan. Parlementsvoorzitter riep dingen als “seperatist”, terrorist” en

“arresteer haar”.

Leyla Zana werd na het incident in het Turks parlement in Ankara van verschillende kanten bekeken. Rechtse Turken zagen haar als een bedreiging voor de eenheid van de Turkse staat terwijl Koerden haar als een held en volksvertegenwoordiger zagen die opkwam voor de rechten van het Koerdisch volk, in het bijzonder qua Koerdische taal. Desalniettemin werd haar 15 jaar gevangenisstraf opgelegd, waarvan er negen werkelijk door haar werden uitgezeten.

Verscheidene (mensenrechten-)organisaties waaronder het Europese Parlement prezen haar moedigheid en kwamen aanzetten met prijzen om haar inzet te belonen. In 1994 ontving Leyla Zana de ‘Rafto mensenrechtenprijs’, gevolgd door de ‘Bruno Kreisky prijs’ en de belangrijke ‘Sakharov prijs’ van het Europese Parlement in 1995, welk staat voor de vrijheid van meningsuiting en tevens als symbool bedoeld was in het onderhandelingsproces van de toetreding van Turkije tot de EU om Zana vrij te laten op basis van mensenrechtenschendingen.

Begin 2005, een jaar nadat Zana werd vrijgelaten, schonk het Europese gerechtshof voor Mensenrechten Zana en haar medegevangenen een geldbedrag van de Turkse regering nadat het had uitgevaardigd dat Turkije haar rechten van vrijheid van meningsuiting had geschonden.

Leyla Zana, na 9 jaar in de gevangenis te hebben doorgebracht, richtte vervolgens samen met haar medegevangenen de DTH-partij op, de Democratische Samenlevingsbeweging. In 2005 werd de huidige DTP-partij opgericht dat gevormd werd door een fusie tussen de DTH en DEHAP (Democratische Volkspartij).

HADEP

HADEP, een legitiem erkende pro-Koerdische partij opgericht in 1995, stond symbool voor de politieke erkenning van de rechten van de Koerden. HADEP was het vervolg van de Koerdische legale stem die begon met de afsplitsing van Koerdische politici als Leyla Zana van de SHP in 1990, wat leidde tot de oprichting van de HEP. Sinds de programma's voor liberalisme in 1983 werden verscheidene Koerdische politieke partijen opgericht onder verschillende namen. Deze werden door het Turkse constitutionele gerechtshof echter gesloten met als vermoeden dat deze partijen voor de PKK dienden.

HADEP zocht methodes om kemalistisch Turkije om te toveren in een Turkije waarin de Koerden evenveel rechten zouden hebben als de Turken in het land. Met slechts 4.1% passeerde HADEP echter niet de 10% verkiezingsdrempel in de verkiezingen van 1995 in Turkije. Hoewel de partij het goed deed in Noord-Koerdistan, kreeg zij niet de steun van de miljoenen Koerdische migranten in de metropolen. Deze Koerden zagen de ‘Welvaart Partij’ (RP) als de primaire oppositiepartij en achtten deze partij als een partij met betere middelen dan HADEP om arbeidersmigranten bij te staan.

PKK-geleide militante campagnes en de steun die de PKK ontvangt van Griekenland en Rusland hebben ertoe geleid dat het Turks leger meer macht heeft verkregen in de regering dan ooit tevoren en wordt haar strijd tegen de PKK als moraal rechtvaardig gezien in de ogen van vele parlementariers. De angst voor het uiteenvallen van de Turkse staat stelt Turkse autoriteiten in staat voor hun destructieve beleidsvormen tegen de PKK en het gebrek aan

democratisatie. De negatieve kant van het sociaal-politieke effect van PKK-campagnes is haar invloed in de verdere ontwikkeling van het Turks nationalisme en daardoor een vermindering van kritiek op de Turkse staat en haar onderdrukkende beleidsvormen. Als reactie op het Koerdisch nationalisme is het Turks nationalisme een grote politieke kracht geworden dat verworven is in overheidsinstellingen.

Een groot probleem voor de Koerdische bewegingen is dat georganiseerde nationalistische groeperingen zoals de PKK en de HADEP zich meer richten op de Turkse staat dan op de samenleving in Turkije. Dit heeft voorkomen dat beide partijen als rechtvaardig zouden worden beschouwd door de ogen van de Turkse samenleving. Als de Koerdische nationale beweging volgens verscheidene politici zich meer zouden concentreren op het directsgewijs doorgeven van hun posities aan de Turkse samenleving, zou de staat het moeilijker achten om hen te onderdrukken.

Foto: logo van HADEP

De DTP

Een fusie tussen de Democratische Samenlevingsbeweging (DTH) en de Democratische Volkspartij (DEHAP) bracht de huidige pro-Koerdische social-democratische Democratische Samenlevingspartij (DTP) tot stand. De DTP wordt geleid door Ahmet Turk en heeft succesvol deelgenomen aan de verkiezingen van Turkije in juli 2007, waarbij het 20 zetels heeft weten te bemachtigen door onafhankelijke kandidaten in te zetten welke vervolgens later zouden verenigen onder de naam van de DTP. In het parlement heeft de DTP momenteel 20 zetels en daarmee een fractie. Het ontvangt verder steun van de onafhankelijke parlementariërs Ufuk Aras en Hamit Geylani.

De partij heeft laten weten niet uit te zijn op provocatie door plechtigheden zoals in 1991 in het Koerdisch te doen, de Turkse samenleving wilt benaderen voor begrip en een partij wilt zijn voor "heel Turkije".

Foto: Aysel Tugluk en Ahmet Turk, prominenten van de DTP.

Bronnen:

- “Search for a New Social Contract in Turkey: Fethullah Gülen, the Virtue Party and the Kurds”, Hakan Yavuz, Winter-Spring 1999
- Paul White, “Primitive Rebels or Revolutionary Modernizers: The Kurdish National Movement in Turkey”, 2000, St Martin’s Press Inc, New York.
- Azady.nl, diverse artikelen. (Bezocht begin september)

http://azady.nl/articles.php?article_id=397